

MOR(T)ALITKA

ASPEKT

JANA JURÁŇOVÁ UTRPENIE STARÉHO KOCÚRA

ASPEKT
knižná edícia

Jana Juráňová (1957, Senica) je autorkou niekoľkých divadelných hier, kníh pre deti i prozaických kníh pre dospelých. Knihy *Orodovnice* (2006), *Žila som s Hviezdoslavom* (2008) a *Lásky nebeské* (2010) sa dostali do finálovej desiatky Ceny Anasoft Litera. Spoluzakladala feministickú publikačnú a vzdelávaciu organizáciu ASPEKT, v ktorej pôsobí dodnes. Prekladá z angličtiny, príležitostne píše pre rozhlas, venuje sa aj publicistike.

MOR(T)ALITKA

ASPEKT

JANA JURÁŇOVÁ UTRPENIE STARÉHO KOCÚRA

Jana Juráňová

**Utrpenie starého kocúra
Mor(t)alitka**

Vydalo Zaujmové združenie žien ASPEKT
roku 2012 ako svoju 109. publikáciu
www.aspekt.sk.

Realizované s finančnou podporou

index

Copyright © Jana Juráňová 2000, 2012

Redakcia: Jana Cviková

Ilustrácie © Lulu Mendelová 2012 Design ©

Layout JS. 2012

Elektronické formáty Dagmar Wankowska,

LiamART

Druhé vydanie

ISBN 978-80-8151-055-7 (pdf)

Akákoľvek podobnosť so skutočnosťou je vylúčená, pretože skutočnosť býva košatá, nedozerná a komplikovaná, nemá začiatku ani konca.

Beáta si sadá k svojej rannej káve. Dnes je pondelok, prvý deň po víkende. Konečne má pokoj. Muž je v práci, ona vo svojej útulnej kuchynke. Cez víkend s ním bola na chate. Čo k tomu dodať. Písal recenziu, ona sa dívala do ohňa a predstavovala si pondelkové ráno, keď bude pokojne a nerušene sedieť sama v kuchyni a popíjať rannú kávu. Peter je redaktorom mienkotvorného týždenníka. Nemá pevnú pracovnú dobu, no o to radšej má poriadok. Počas pracovného týždňa vstáva vždy v tú istú hodinu – presne o siedmej. Zapne kávovar, vlezie do kúpeľne, Beáta počuje zvuk elektrického holiaceho strojčeka, buchnutie dverí, splachovanie, ťuknutie lyžičky o šálku. Muž si vypije kávu a odíde do práce – do svojej redakcie, ktorá naplňa jeho život zmyslom. Keď Beáta počuje buchnutie vchodových dverí, ešte raz sa slastne pretiahne v posteli a chvíľu si poleží. Potom prepne telefón na odkazovač a mobil si dá na tichý režim – nech jej celý svet dá pokoj. Hodí na seba župan, odšuchce sa na záchod, potom do kúpeľne a napokon do kuchyne.

Varenie kávy je jej drobným rituálom. Presne odmeriava vodu i kávu a sleduje oheň na ply-

novom horáku. Nemyslí na nič iné. Keď je káva hotová, naleje ju do šálky a len tak, v župane sa opatrne prešmykne po schodisku až k novinovým schránkam. Vyberie zo schránky dennú tlač, ktorú si ešte stále nechávajú donášať priamo domov. S mužom sú dohodnutí, že noviny jej v schránke necháva, lebo on si môže všetko prečítať v práci.

Keď Beáta ide nadránom na záchod, vidí, ako pred ich vchodom pristane auto, vystúpi z neho mladý muž, vlastným kľúčom si otvorí vchodové dvere a vojde dovnútra. Trvá to minútu, potom auto znovu odfrčí. Ktovie, či nezostali na celom sídlisku jediní, ktorým vozia čerstvý výtlačok novín priamo do domu. Beáta ani sama nevie, prečo to ešte nevy povedali. Asi zvyk. Cez deň si tie isté noviny pozrie niekoľkokrát na internete. A papierovými napokon vypchá topánky. Novinový papier totiž pohlcuje pachy.

Sedí pri stole. Káva rozvoniava, noviny sú rozložené na stole, odkazovač zapnutý, mobil nastavený na tichý režim. Chvíľa rannej pohody. Kedysi bežala reklama: Toto je moja káva, toto je môj manžel, toto je môj miláčik. Už si ani nespomína, na čo to bola reklama. Na kávu? Asi. Štvornohý miláčik – kocúr sa rozvaľoval na gauči, manžel – trpák si žehlil nohavice a žena si vychutnávala arómu kávy.

Beáta si nebude teraz kazíť príjemnú rannú chvíľu predstavou kopy nevyžehlenej bielizne, ktorá na ňu čaká v obývačke. Má pred sebou kávu. A má aj svojho miláčika.

Viliam. Starý kocúr, ale milý. Rád pradie v jej náručí. Je spisovateľ, a slávny. Inak to už za veľa nestojí. Aj Beátin manžel ho bezvýhradne obdivuje. Dokonca sa zaslúžil o to, aby starý slávny kocúr dostal najvýznamnejšiu literárnu cenu, akú možno v tejto malej ufúľanej krajinke udeľiť. Práve na recepcii po udeľovaní ceny sa s ním Beáta definitívne zoznámila. Skončilo sa to tým, že mu neodolala a on neodolal jej. Nečakala to, ale dobre jej to padlo. Odvtedy má jej život novú dimenziu – ako za mladých čias, keď ešte v niečo dúfala. Znie to banálne, ale odvtedy sa teší na každé nové ráno. A čo na tom, že je to banálne, veď to nikomu nehovorí. Je úžasný: život i slávny spisovateľ.

Toto je môj život. Toto sú moje noviny. Miláčikovi zavolá o chvíľu. Beáta letmo prelistuje prvé strany, náhli sa k stránke o kultúre, tam možno bude niečo o jej milovanom. V piatok podvečer sa v kaštieli mimo hlavného mesta konal literárny večer venovaný miláčikovi. Beáta s manželom boli medzi pozvanými. Miláčik čítal z novej knihy. Bolo to milé. Beáta však musela odísť včasnšie, lebo s mužom išli priamo z kaštiela na chatu.

Škrelu ju to. Prečo Peter nechcel zostať dlhšie? Ktovie, čo sa dialo do konca.

Popíja kávu a chrumká suchár s ľahkou ná-tierkou. Takéto raňajky sú zárukou štíhlej línie a tá je zasa zárukou šťastia, lebo si ju udržuje kvôli milovanému. Keďže je to intelektuál, za nič na svete by mu neprezradila, čo všetko pre ňu znamenajú reklamy. Ponúkajú jej riešenia. Zubná pasta s bieliacim efektom, nenápadné menštruačné vložky, krém proti vráskam, rúž, ktorý sa nezotrie ani pri vášnivom bozkávaní... Samozrejme, že sa zotrie, ale keď sa na úvod popíja šampanské, na pohári nezostanú nechutné odtlačky. Preliv, ktorý spoľahlivo zakryje prvé šediny a nezničí vlasy. Ľudia v reklame sú dokonalí, šťastní, spokojní, nevykoľajiteľní, nech sa deje čokoľvek, či predvádzajú jazdu snov na novom aute, alebo sa tešia z výhod nového pracieho prostriedku. Beáta sa pri pohľade na nich cíti neznesiteľne reálna. Chcela by mať na zrkadle taký filter, ktorý by odblokoval všetky nedokonalosti pleti, odevu, výrazu tváre. No taký filter má len vo svojej hlave, a možno preto ju realita čoraz viac a čoraz neprijemnejšie prekvapuje. Pristihla sa dokonca, že začína nenávidieť zrkadlá. Ale jej kocúrik je k nej milý. V jeho očiach sa zrkadlí taká, aká by chcela byť, aká je vo svojich predstavách.

Listuje novinami tam a späť, no správa z piatkového podujatia nikde. Ten večierok bol príjemný i dráždivý. Sedela pri majstrovi oblapená manželovou rukou, kolenom sa jemne dotýkala majstrovho kolena a tak ďalej. Celkom ju to rozpálilo. Na chate potom nemohla zaspáť. Nie od žiadostivosti, skôr preto, že si poležiačky vymýšľala všelijaké vtipné zápletky a ich rozuzlenia. Mala toho plnú hlavu. Keby si tak mohla písať denník! Ale to by bolo priveľmi riskantné. Raz dávno Beáte milovaný majster s prstom zapleteným do jej vlasov povedal, že písať znamená vyrovnávať sa s minulosťou. Preto o ňom nemôže písať ani pre zábavu, ani pre poučenie. Nepatrí do jej minulosti. Je jej horúcou prítomnosťou a Beáta dúfa, že to tak ešte dlho zostane.

Konečne dolistuje až na stránku kultúry, kde, ako dúfa, nájde správu o piatkovom literárnom podujatí alebo aspoň fotoreportáž z neho. Možno bude na nejakom zábere aj ona, no najmä – bude tam on, jej láska najväčšia. Ak áno, deň sa pre ňu začne skvele a hneď mu zavolá. Aspoň bude mať príležitosť. Ach, Viliam!

Raz jej povedal, že je strašne plachý a nevie ani telefonovať. Fakt je, že mobil nemá. Jej muž, samozrejme, mobil má. Občas mu vyzváňa v taške, občas vo vrecku a Beáte to vždy pripadá také intímne a verejné zároveň. Ako keď muži

močia pri múre a tvária sa, že ich nikto nevidí. Všetci ich vidia, aj keď len od chrbta, a im je to jedno. S mobilmi je to podobné. Beáta ide po ulici, pred ňou kráča naširoko rozkročený chlap. Chodník je úzky, premávka frčí naplno, niet kam uhnúť, Beáta toho širokorozchodného s mohutným zadkom nemôže predbehnúť. A on si pomaly vykračuje, takže aj Beáta musí ísť pomaly, hoci sa ponáhľa. Po ceste sa popri nich valia autá. Beáta napriek hukotu premávky nechtiac počúva: „Choď do riti, pošli na neho exekútora, nech ma nesorú, čo sa s ním sereš, čo ti je?“ Beáta len dúfa, že chlap nezačne prdiť, lebo z toho mohutného zadku by iste vystreľovali mohutné prdy a uskočiť niet kam, iba ak pod kolesá okoloidúcej dodávky. A tak poslušne cupitá a cupitá, až docupitá na roh a tam odbočí iným smerom, než pôvodne chcela, len aby už nemusela pokračovať v tejto tortúre.

Kamarátka jej rozprávala, že pred Veľkou nocou zvonil niekomu mobil dokonca v spovednici a vzápätí odtiaľ vybehla pani na vysokých podpätkoch, potkýnala sa, búchala po kabelke, tancovala medzi ostatnými čakajúcimi a nevedela zistiť, kde jej ten telefón zvoní.

Jej miláčik nielenže nemá mobil, ale celkovo nerád telefonuje. Beáta ho upodozrieva, že si túto črtu pestuje ako pózu plachého intelektuála

alebo sa možno takto zložito pokúša zachovať si svoju integritu a identitu. Veľa píše o svojej integrite a identite. V podstate sa dá povedať, že nepíše o ničom inom. Beáta vie od Petra, ktorý sa v tom vyzná, že celá plejáda mladých tvorcov po ňom toto autorské gesto opakuje a prináša im to vytúžený úspech. Napokon, kto by sa dnes, v našom rozbitom a dobitom svete nezaujímal o integritu a identitu? Beáta má neodbytný pocit, že tie ich identity sa na seba podobajú ako vajce vajcu, ale nahlas to ešte pred nikým nevyriekla. Veď ako vidno z kritik, ktoré píše a rediguje jej muž, čím je tých navzájom sa podobajúcich identít viac, tým majú väčší úspech. Frontálny útok identických identít. Jej miláčik je však vždy o krok dopredu. Je originálnejší než všetci ostatní, takže pri hľadaní vlastnej identity občas ponúkne nový prvok, ba pri zachovávaní svojej integrity občas vyvedie husársky kúsok a všetci sú z neho ešte viac užasnutí. Keď mu odovzdávali prestížnu literárnu cenu za román o vlastnej integrite, prišiel v ošúchaných menčestrákoch a vo svetri. Prítomní boli šokovaní, ale Viliam sa vôbec netváril, že by chcel svojim imidžom niekoho šokovať, uraziť alebo že by mu to dokonca bolo jedno. Zo svojho nepatričného oblečenia urobil vážny problém a v ďakovnej reči vysvetlil, že sa nedokázal rozhodnúť, čo si má na

takúto príležitosť obliecť. Literárna cena, vysvetľoval všetkým s vážnou tvárou plnou úzkosti a obáv, zmenila jeho identitu, a táto nová identita je pre neho samotného zatiaľ natoľko nová a neznáma, že k nej jednoducho nedokázal nájsť patričné oblečenie, ktorým by ju vyjadril. Dámy boli v elegantnom kokteillovom oblečení, páni v oblekoch s viazankami a majster v menčestrá-koch. Usmieval sa nevinne a bezbranne. Všetkým ženám v ten večer zlomil srdce. Boli ním také očarené, že ani jednej z nich nenapadlo kritizovať ho, ba dokonca ani ohovárať jeho ženu za to, že neustrážila jeho oblečenie. Asi preto, že tam nebola. Ktovie prečo, no nechodieval s ním na podobné podujatia. Isté však je, že existuje. Bývajú v jednom byte. Beáta o nej nemusí rozmýšľať, veď Viliamova manželka sa nijako neprejavuje. Možno nechce byť zodpovedná za tie menčestrá-ky.

Viliam neskôr, vychádzajúc z ďakovnej reči, dokonca napísal na túto tému malú esej, ktorú publikoval v prestížnom intelektuálnom týždeníku. Bolo to milé, všetci mu onen spoločenský priestupok odpustili, ba čo viac, Beátin manžel napísal k eseji maličký perex, v ktorom sa pohral s prísloviami a porekadlami, ako napríklad: Nesúď vtáka po perí a on ti zaspieva novú pieseň a podobne, ba použil menčestrákový motív

v metaforickej a poetickej podobe aj v recenzii na najnovšiu Viliamovu knihu. Stalo sa z toho čosi ako symbol kreativity.

Keď Viliam po prvý raz viezol Beátu autom (lebo auto má), dlho jej s rukou na riadení vysvetľoval, že neznáša telefón. Prečo jej to hovoril? Vtedy už niečo medzi nimi prebleskovalo. To jeho rečnenie nemalo konca-kraja. Nemohla mu protirečiť ani s ním súhlasiť, ani sa čudovať, ani ho obdivovať. Robila jediné, čo mohla: Sedela vedľa neho ako na trňoch, rozmýšľala, ako sa to skončí (alebo začne?), čo od nej očakáva, prečo asi hovorí to, čo hovorí, má ho brať vážne a nikdy mu nevolať alebo čo vlastne? Sedela ako v kine, dívala sa dopredu, potom otočila hlavu a pozrela na neho, no on sa tiež díval dopredu, nie na ňu. Bolo to veľmi zvláštne, štýlové ako v čiernobielych filmoch zo šesťdesiatych rokov. Viliam mal oblečený baloniak, vonku pršalo, dážď bol taký úžasne priateľský a vytváral v starom aute atmosféru útulnosti a pohody. Beáta si nepamätá, ako sa tá scéna skončila. Asi vystúpila z auta, pretože ju odviezol pred jej dom.

Odvtedy sa stretli veľa razy. A nikdy, keď mu telefonovala, si v jeho hlase nevšimla ani náznak utrpenia. Napriek tomu ho o tomto probléme počula viackrát rozprávať, vždy za veľmi zvláštnych okolností. Ako keby za témou telefo-

vania skrýval čosi, o čom nechce hovoriť, no o čom nechce ani mlčať. Beáta sa nad tým nikdy nezamýšľala, pretože vie, že by tak či tak na nič neprišla. Dnes mu určite zavolá.

Uvažuje, že by si mohla od známeho, ktorý fotografoval piatkové literárne podujatie, vypýtať nejaké fotky. Ak bude mať šťastie, nájde sa medzi nimi taká, na ktorej bude so svojím miláčikom. Ako sa k fotkám dostať, nad tým bude rozmýšľať neskôr, aspoň bude mať náplň práce na popoludnie. Beáta sa usmieva a premýšľa. A hneď si uvedomí, že keď sa takto zatvári v prítomnosti svojho muža, ten sa jej spýta: „Si doma, milá moja? Alebo na výlete?“ A ona sa trošku nepríčetne usmeje a zahovorí jeho otázku nejakým veselým návrhom, napríklad: „Mohli by sme zísť na nákup, už dávno sme si nekúpili niečo pekné do bytu.“ Alebo: „Čo keby sme sa išli okúpať do aquaparku?“ Jej muž má naporúdzi kopy dôvodov, prečo sa to nedá, zalezie do svojej pracovne a Beáta má od neho na nejaký čas absolútny pokoj. Ale vlastne prečo by si nemohli zísť na nákup alebo do aquaparku? S Viliamom by išla radšej, ale o tom môže len snívať.

Prečo na stránke kultúry nič nie je? Žeby nestihli uzávierku? Alebo to bolo v sobotnom vydaní, ktoré si cestou z chaty nestihla kúpiť? Hádam len idiot, ktorý má v týchto otrasných

novinách na starosti rubriku kultúry, nezabudol ísť na piatkovú prezentáciu Viliamovej novej knihy. Ale nie, nie, veď tam bol! Beáta ho videla. Robil s Viliamom rozhovor, tváril sa pritom servilne a odporne. Beáta ho neznáša. Aj jej manžel ho neznáša. Kedysi, nie tak dávno, ten pratypracoval v rubrike čierna kronika. Potom rubriku zrušili a horory z domáceho života anonymných ľudí roztrúsili po celých novinách. Dotyčný sa prepracoval do kultúrnej rubriky. Odvtedy sa rubrika občas ponáša na čiernu kroniku, keď už nie obsahom, tak dojmom. V kultúrnej rubrike pracujú dvaja – okrem bývalého čiernokronikára ešte rozcuchaná vlasatica, ktorá tak často strieda prelivy, že si nikto nepamätá, ako vlastne vyzerá. V piatok večer na oslave v kaštieli mala červenú ofínu. Skúšala sa pošmajchlovať s Viliamom, no jej šéf, bývalý čiernokronikár, ju odplašil, pretože chcel urobiť rozhovor s majstrom sám. Beáta bola zaskočená tým, že rozcuchanica mala u Viliama úspech. Našťastie to netrvalo dlho, Beáta nestihla žiarliť intenzívne, no na chvíľu zauvažovala nad majstrovým vkusom. Skôr než im do toho skočil bývalý posol zlých správ, začula Beáta, ako Viliam novinárke vysvetľuje, že nerád telefonuje. Ona sa pritom na neho blažene usmievala. Beáta sa dívala na Viliama omotaného pavučinami tej rozcuchanice a prešiel ňou

tieň nevôle. Ale potom sa otriasla a povedala si, že ak ho chce milovať, musí mu sem-tam niečo odpustiť. Zatiaľ toho nebolo tak veľa, aby ju to unavovalo.

Beáta sedí nad svojou kávou, uchlipkáva si z nej, s rozkošou vdychuje arómu, díva sa na kultúrnu rubriku a v duchu sa rozčuľuje. Recenzia na akúsi knihu, ktorú napísal ktosi iný, nie Viliam. Oznam o akejsi výstave. Svadby a rozvody hollywoodskych hviezd. Prehodí zopár strán, aby sa dostala na stránku udalostí, či tam náhodou nie je fotoreportáž z piatkovej slávnosti. Nič. Stránka udalostí tam vôbec nie je. Beáta je zmätená. Všetci sa zbláznili? Najhoršie je, že teraz ani nemôže zavolať svojmu mužovi do práce a požiadať ho o radu a pomoc. Komu má zavolať? Viliamovi? A čo sa ho má opýtať? „Prečo nie si v novinách?“ Vráti sa na začiatok a listuje pozorne odznova. Na titulnej strane nič, na druhej nič, no zrazu jej padne zrak na oznam v čiernom rámečku:

V piatok v neskorých nočných hodinách nás nečakane a náhle opustil... tragickou smrťou... odišiel... navždy... známy spisovateľ Viliam...

Kam odišiel? Ako odišiel, veď nikam nešiel, bol predsa na tom večierku, čítalo sa z jeho knihy,

oslavovalo sa, Beáta tam bola tiež, len nie do konca, a teraz sa tešila, že mu zavolá... Ako to, že odišiel... navždy... kam... prečo?

Beáta sleduje písmenká, ktoré oznamujú Viliamovu náhlu a tragickú smrť. Nič konkrétne. Zavolá mu. Musí vedieť, čo sa stalo. Ale on zomrel! Už je jedno, či má rád telefonáty, alebo nie... nikdy viac nijaký telefonát neprijme, nikomu neodpovie... Kde je? Ako zomrel? Náhle, tragicky. Kedy? Po večierku? Včera? Predvčerom? Prečo? Čo sa mu mohlo stať? Zabil sa v aute? Zrazilo ho auto? Od koho sa to má dozvedieť?

Nutká ju zdvihnúť telefón a zavolať Viliamovi. Vie, že je to nezmysel. Dovolala by sa smútiacej rodine: manželke a deťom. To predsa nie je možné! Mŕtvy!? Koho sa má opýtať?

Mohla by zavolať mužovi do redakcie, ak je to pravda, určite tam majú poplach. No netrúfa si. Nemá istotu, že sa neprehradí. Ako by sa ho to opýtala? Čo by sa opýtala? Až po chvíli zbadá, že pri čiernom rámečku je ešte akýsi čudný odkaz: Čítajte na s. 7.

Celá strana 7 je venovaná Viliamovi. Zostavil ju pohrobok čiernej kroniky. Titulok: Nevedeli sme, že je to posledná rozlúčka s tebou... Fotografia: Viliam si preberá kyticu, Beáta sa usmieva v úzadí, vedľa nej stojí jej muž Peter.

Ako obarená sa díva na fotografiu. Až po chvíli

si uvedomí, že v byte zvoní telefón. Nezodvihne, nahrá sa odkaz, nezaujíma ju to. Číta text pod fotografiou: Nevedeli sme, že vo chvíli, keď sme sa tešili z tvojej novej knihy, bolo tvoje dielo už uzavreté... Fotografia majstra je v čiernom rámečku. Majster sa na fotografii usmieva.

Beáta nadobúda intenzívny pocit, že zo života sa prehupla do nepodarenej detektívky, je zasklená za televíznou obrazovkou a nemôže odtiaľ uniknúť. Ako rybka v akváriu, ktorá by chcela plávať niekde celkom inde.

Viliam má doma akvárium. Mal. Akvárium je na svojom mieste, len Viliam tam už nie je. Ktovie, kde je. Kde je jeho telo? Beáta víria v hlave útržky myšlienok. Akvárium mal v pracovni. Upokojovalo ho, aspoň to tvrdil. Keď jeho deti ešte chodili do školy a manželka bola doobeda v úrade, a keď práve nemal nijakú myšlienku, dlhé hodiny sa vraj díval na akvárium a čakal, kým príde inšpirácia. Zvyčajne neprišla, ako Viliam zvykol žartovať, a on musel za inšpiráciou zísť do malého hostinca na rohu ulice. Alkohol nechcel držať doma, pripadalo mu zvrhlé len tak doobeda popíjať namiesto písania. Radšej si zašiel do krčmy na rohu, dal si tam dve deci vína alebo jeden koňak a pobral sa domov. Bolo mu jasné, že v ten deň už nič nenapíše, no aspoň mal pocit, že sa na chvíľu ocitol vo víre života a ten je